

Književna poročila.

(Konéc.)

6. *Zur Kritik der altslovenischen Denkmäler. Von Dr. W. Vondrák.*

Panonski spomeniki, izvzimši zograf. in marian. evangelije, so še vedno dosti slabo preiskani in študirani. Zatorej moramo mladega češkega učenjaka omenjeni donesek, kateri je objavljen v 112. kn. poročilu dunajske akademije str. 743—784. veselo pozdraviti, če bi tudi hoteli nekatere jezikovne prikazni stsl. rokopisov tolmačiti drugače kakor pisatelj.

Najobširneje razpravlja pisatelj o epentetičnem / (744—766). Da je mogel natančno razvideti, kako posamezni stsl. (panonski) viri rabijo ta /, moral je vse spomenike pregledati, kar je gotovo dokaz velike marljivosti. Našel je, da osobito suprasl. zbornik pogosto izpušča / epentet.; v drugi vrsti tudi savina knjiga. To izpuščanje / epentet. v stsl. spomenikih tolmači tako, da so zogr., assem., savin. kn. in supr. prepisi panonskih izvornikov, pisani od Bolgarjev ali drugih Slovanov, na katere je vplival bolgarski jezik (str. 764) — v pomanjkanji / epent. išče tedaj vpliv bolg. jezika. Pričakovali bi, da nam bode pisatelj najpoprej natančno razložil, kako rabijo bolgarski (staro- in srednobolgarski) spomeniki / epent. in da bode še le na tej gotovi podlagi o stsl. spomenikih sklepal, ali se sme res v njih pripuščati tako znaten vpliv bolgarščine. Tega ni storil. Kar nam je povedal o rabi / epent. v bolg. spomenikih na str. 763. in 765., to je vendar premalo: Wenn wir die zahlreichen Fälle des unterdrückten epenthetischen / im Zogr. b. den drei Beispielen mit / gegenüberhalten, so müssen wir zugeben, dass im Bulgarischen (dass Zogr. b. von einem Bulgaren stamme, folgt mit Nothwendigkeit aus den sprachlichen Eigenthümlichkeiten desselben) am Ende des 11. Jahrhunderts das epenthetische / eine grosse Seltenheit war; ja wir werden nicht fehlen, wenn wir annehmen, dass es schon damals dem Bulgarischen fremd war. Von einzelnen Beispielen wie *bljudo*, das sich bis heutzutage erhalten hat, muss man freilich absehen und sie mit dem *č. plivati* etc. vergleichen. Ja wir können noch weiter gehen. Wenn man bedenkt, dass der Abschreiber solcher Originale zu diesen gewiss wie zu heiligen Reliquien emporblickte und ihre sprachlichen Eigenthümlichkeiten womöglich sorgfältig zu wahren trachtete, so wird man wohl zugeben müssen, dass am Ende des 11. Jahrhunderts das epenthetische / nicht einmal als bulgarischer Archaismus gefühlt wurde⁶. Ako bi bil bolgarske spomenike 12. in 13. stoletja pregledal z isto pazljivostjo kakor panonske, prepričal bi se bil, da se v najstarejših / epent. še gosto rabi. Pregledal sem trinajst strani (367—380) bolonskega psalterja (natisnena v Drevnie slavjan. pamjat. jusov. pis.) in našel, da se / epent. večkrat rabi, nego izpušča. Tako se nahaja n. pr.

semli 367, a 37; 368, a 31; nasproti *semi* 370, b 27; 371, a 23; 377, a 14; 242, 12; 243, 5; *semle* 367, b 5, 25; 369, a 16; 375, a 32; 243, 3; *ostavleštii* 373, a 5; *napravčakъ* 377, b 16; *javlenъ* 242, 11; *javleniju* 242, 26; *sъstavleny* 242, 32. Tako je tudi v ohridski kn. str. 269—281 mnogo več primerov z *l* epent. kakor brez njega. V slepčenski kn. pa že slučajji brez *l* epent. znatno prevagujejo. Iz tega razvidamo, da se v bolg. spomenikih XII. in XIII. stol. še nahajajo *l* epent., da še niso arhaizmi. Ali to so morda samo panonizmi? No, tudi oktoih Mihan. iz XIII. stol., katerega je prof. Jagić opisal v Starinah (X. 47—76) in v katerem je opazovati znatni vpliv ljudskega govora (cf. Arch. III. 312—357) ima primere z *l* epent. To je tudi pisatelj čutil in zato pravi na str. 765: »Ob-schon das epenthetische *l* der bulgar. Spr. abhanden gekommen war, so zeigten dennoch andere bulgarische Abschreiber panonischer Texte oder selbst deren Abschriften gegenüber genug Toleranz, und zwar selbst noch in der späteren Zeit«; in na str. 768: »Bei der Betrachtung der bulgar. Denkmale in dieser Beziehung fällt nur das auf, dass die Bulgaren selbst noch in später Zeit in ihren Schriften vom epenthetischen *l* einen ausgedehnteren Gebrauch machten, als wir es nach dem alten Zogr. *b* erwarten würden«. Nekoliko je čudno, da so prepisovatelji 12. in 13. stoletja pridržali *l* epent. panonskih originalov, ali v drugih stvareh in oblikah se so že dovolj stsl. originala oslobodili; v 11. stol. pa v zbor. suprasl. ravno *l* epent. v mnogih slučajjih izpustili vsled vpliva svojega (bolg.) jezika, a drugih panonskih posebnostij se ne doteknili. Vprašati moramo, kako je to, da je v zborniku supr. samó pri rabi *l* epent. tako velik vpliv bulg. jezika zapaziti; zakaj ni prepisovatelj tudi v drugih stvareh vedno bolj in bolj »bolgarsk« postajal, zakaj ni nikjer najti kakega znatnega, ne dvojbena bolgarskega vpliva v tem rokopisu, zakaj se nosni samoglasniki ne menjajo, zakaj ne nadomestuje *u* z *o*, zakaj se ne meša *e* z *i* ali *ę*? Da bi pri prepisovanji panon. originalov samó gledé *l* epent. bil pisatelj vedno bolj »bolgarsk« postajal, a ne tudi semtertjà v drugih slučajjih — o čemer pa ni sledu — to ni nikakor verjetno. Vzroki pogostemu izpuščanju *l* epent. v zborniku supr. morajo drugi biti, nego bolgarski vpliv. ¹⁾ Ta zbornik se tudi v drugem razlikuje od glagolskih panon. spomenikov n. pr. zogr. ali marian. V njem ni prostega aorista, niti starejšega *s*-aorista, on skoraj nima impf. oblik na *-šeta*, *-šete*, on ne razlikuje 2. in 3. os. dvojine, v njem skoraj ni najti starih oblik *bim*, *bi*. To ni dialektična razlika ali vpliv kakega slovanskega narečja pri prepisovanji, to je časovna razlika.

¹⁾ Potrebja je izrekel mnenje, da se je v supr. zbor. v omenjenih slučajjih razvil *j* iz *l*. Arch. III. 612.

Naši stsl. rokopisi so prepisi starejših originalov. Pri osnovanji slovanske liturgije se so gotovo sprva preložile iz grškega samo najpotrebnejše knjige, med katere gotovo v prvi vrsti spadajo evangelija. Prestavljanje je bil mučen in dolgotrajen posel. Knjige kakor zbornik supr. gotovo niso bile v slov. liturgiji od tolike potrebe, da bi se bile prevedle takoj sprva, v prvih njenih početkih. Šele, ko se je slov. liturgija veselo razvila in lepo napredovala, šele potem, ko je imela najpotrebnejše knjige, pričeli so spisovati in prestavljati jednake spise, kakor zbornik supr. Radi tega smemo misliti, da je original tega zbornika dosti mlajši od marianskega ali zograf. To je najbrž vzrok jezikovnih posebnostij tega zbornika: manjkanja starih glagolskih oblik v sklanji, spregi in slovarju. Pozabiti se tudi ne sme, da se da tudi v staroslovenščini a priori na male dialektične razlike misliti; kajti tudi stsl. jezik ni bil, kakor noben drugi jezik, popolnoma jedinstveni jezik brez vseh lokalnih razlik. Toliko je gotovo da v savini knjigi in suprasl. spomeniku ni čisto isti jezik, kakor v zografskem evang., niti kar se slovnice tiče, niti glede slovarja. Domovina ónega narečja, katerega nam predstavljata omenjena dva spomenika, ne more tedaj ista biti, kakor ona jezika zograf. evang. Misli se na iztočne kraje Panonije.

Dobro je razložil pisatelj *ь* v oblikah kakor *ostavъši* rekoč, da stoji *ь* samo za oko, da se nenavadne glasovne skupine ločijo. V stsl. spomenikih je res nekaj takih slučajev, v katerih bi se poluglas ne pričakoval po etimologiji. Tudi postanek oblike *zemlja* iz *zemja* (*zemja*, *zemja*, *zemlja*) je najbrž prav razložil. K obliki *bratrъ* samo opominjam, da se tudi v nekaterih slovenskih narečjih *r* nahaja v vseh sklonih razven nom. sgl. Na str. 771—775 govori pisatelj o pisavah *ъja*, *ъje*, i. t. d., mesto katerih se tudi nahaja *ija*, *ije*. On smatra prve oblike za starejše, kar je tudi najbrž pravo cf. Leskien, Handb.² 36. Oblike *besadambъ*, *casaru* niso drugega, nego pisarne pomote, katere se so tem laglje dogajale, ker v sledečem zlogu stoji *a*, tako da je pisatelj, pišoč prvi zlog, mislil že na drugi. Loc. sgl. zložene dekl. na *-čambъ* je že Jagić razložil: *čambъ* je iz *čembъ* nastalo na ta način, da se je drugo *č*, katero se ni moglo na predstoječi glas naslanjati, v *a* izpremenilo, jednako *č* v začetku ali po mehkih soglasnikih (Arch. VI 78).

Na Dunaji 12. novembra 1886.

Vatroslav Oblák.

LISTEK.

Stritarjevi zbrani spisi. Ljubljanski knjigar g. Bamberg je kupil od g. prof. Jos. Stritarja vse njegove spise, katerih je nad sto tiskovnih pól. Bamberg namerava te spise izdavat v jedenskih zvezkih, tako da bi bila vsa izdava v jednom letu završena. Da bode tudi vnanja oprava spisom ukusna in lepa, za to nam je porok Bambergovo ime. Ta